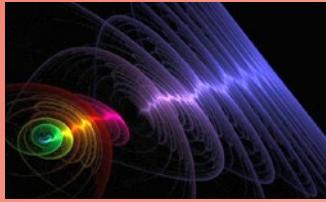

NOVA AKROPOLA

Z A B O L J E G Č O V J E K A I B O L J I S V I J E T

Putovanje kroz vrijeme Maya

MORFIČKA POLJA
II. dio

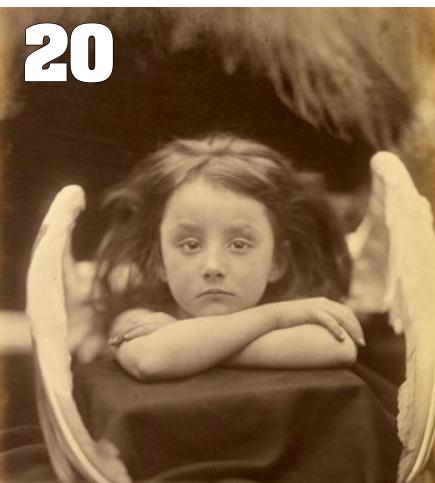
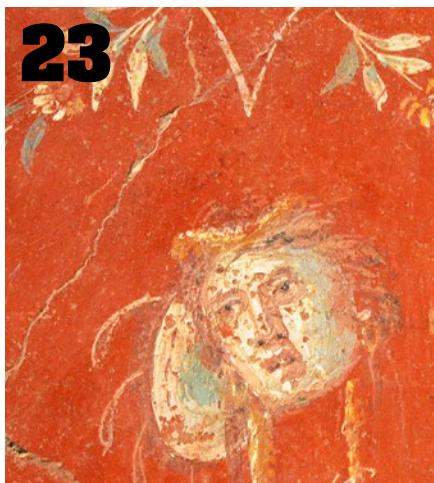
FOTOGRAFIJA I
FILOZOFIJA

JULIA M.CAMERON
POEZIJA PORTRETA

METAFORA
U ZNANOSTI

4**12****17****18****20****23**

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

08 | 2016. WWW.NOVA-AKROPOLA.COM

Sadržaj

4 PUTOVANJE KROZ VRIJEME MAYA

Nataša Žaja

12 MORFIČKA POLJA - II. dio

Razgovor s Rupertom Sheldrakeom

Sabine Leitner

17 METAFORA U ZNANOSTI

Roberto Prada

18 FOTOGRAFIJA I FILOZOFIJA

Pierre Poulain

20 JULIA MARGARET CAMERON

Poezija portreta

Suzana Dobrić Žaja

23 PRIMJER PLINIJA STARIJEG

Impresum:

Glavni urednik: Andrija Jončić**Izvršna urednica:** Nataša Žaja**Urednici rubrika:** Luka Marić, Dijana Kotarac, Sofija Stepanovska, Anastazija Pulja, Marta Mihičić**Lektura:** Ana Handal, Vesna Bosnar**Tehničko uredništvo:** Atila Barta, Svjetlana Pokrajac, Matija Prević

ISSN 1849-6237

Izdavač:

NOVA AKROPOLA - kulturna udruga

Ilica 36, 10000 Zagreb

Tel: 01/481 2222, Fax: 01/233 0450

web: www.nova-akropola.hre-mail: info@nova-akropola.com

Konačno su stigli toliko željeni ljetni praznici i godišnji odmori. Vrijeme je za odmak od svakodnevnih obaveza, stega, strke, stresa i svega što je dovelo do zasićenosti i umora. Ovaj odmak podrazumijeva promjenu aktivnosti, često i promjenu mesta boravka, opuštanje uz dobru knjigu ili kakav drugi sadržaj na moru ili u planinama. Uživamo u tome da stvari teku svojim nesmetanim, idiličnim tokom, kao u pjesmi: *Mirno tek u rijeke / mirno žita šume / svjetlo nije misli / misli nije šume. Ptica let šara svod / pršti pjev u jasni vedri dan / jasni dan, vedri smijeh...*

Rasterećeni briga, odjednom sve gledamo drugim očima, sa zanimanjem, kao da smo se probudili i zamjećujemo detalje pored kojih smo do jučer prolazili slijepi.

Ovakav pogled možda nam omogući sagledati i vlastiti život iz drugačijeg, objektivnijeg kuta. Jer kako odmor odmiče, neminovno kreće nutarnji dijalog i htjeli-ne htjeli, isplivavaju pitanja: gdje smo, što

smo, što želimo učiniti sa svojim životom, koja mu je svrha i smisao?

Potraga za smisлом zajednička je svim ljudima, svi ga nastojimo dokučiti manje ili više svjesno. Iako ne možemo shvatiti apsolutni smisao postojanja, život je poput gore spomenute rijeke koja se nikad ne zaustavlja i ima jasan smjer i ritam. Svatko ima svoju ulogu, ali ona traži stalno nastojanje na putu prema savršenstvu.

Promatramo li za ljetnih noći zvjezdano nebo, zvezde koje međusobno razdvajaju milijuni svjetlosnih godina udaljenosti vidimo istodobno u istoj ravnini, što daje varljivu sliku njihovih odnosa i međusobne povezanosti. Isto se događa i u onom beskrajno malom. No, oni koji su pronašli i ostvarili smisao vlastitog života prenose nam da je u Univerzumu sve smisleno povezano i usklađeno i da ima duboku svrhu što u nama, putnicima kroz vrijeme, izaziva čuđenje i divljenje, radost i nutarnji mir te okrepnu za nastavak putovanja. ☺

Uredništvo

PUTOVANJE KROZ VRIJEME MAYA

Nataša Žaja

Maye su jedna od najvažnijih starih kultura Srednje Amerike čije je postojanje u trajanju od više tisuća godina ostavilo neizbrisiv trag na tom području. Svojim graditeljskim umijećima i sustavom hijeroglifa mogu se usporediti sa starim Egiptom. Njihov kalendar i praćenje astronomskih pojava ubraja se među najpreciznije u poznatoj povijesti, a praktični duh njihove civilizacije podsjeća na Rimsko Carstvo... Bili su duboko religiozni, vrsni umjetnici, ratnici i izuzetni matematičari... I premda su u mnogo čemu bili drugačiji i još uvijek vješto izmiču sigurnim objašnjenjima, današnjem su čovjeku na neobjasniv način zagonetno privlačni...

**Tko će biti Prorok, tko će biti Svećenik-Kultura-Sunčevog,
tko će tumačiti istinu riječi ovih hijeroglifskih
znakova?!**

Chilam Balam

Nema tome davno, možda nešto više od stoljeća i pol, otkako je suvremeni svijet počeо shvaćati vrijednosti postignuća starih američkih kultura, od kojih je u Srednjoj Americi jedna od najvažnijih majanska.

Od dolaska osvajača pa sve do prvih zadržanih avanturista tijekom XIX. stoljeća, a kasnije i arheologa, bila je gotovo pala u zaborav. Zato je više nego uznemirujuće zvučao opis istraživača Johna Lloyda Stephensa i Fredericka Catherwooda koji su 1839. godine u svom bestseleru¹ usporedili zagonetne ostatke majanske kulture s "razmrskanom barkom usred oceana, bez jarbola, izbrisanih imena, nestale posade, nikoga nije bilo da kaže odakle je došla, kome je pripadala, koliko je dugo bila na putu ili što je izazvalo njen uništenje... Sve je bila tajna, tamna, neprohodna..."

Neobično je to što se nešto prije, nakon nekoliko stoljeća šutnje, špatom oglasio moći duh majanskih

Lijevo: Središnji hram sakralnog kompleksa u Tikalu

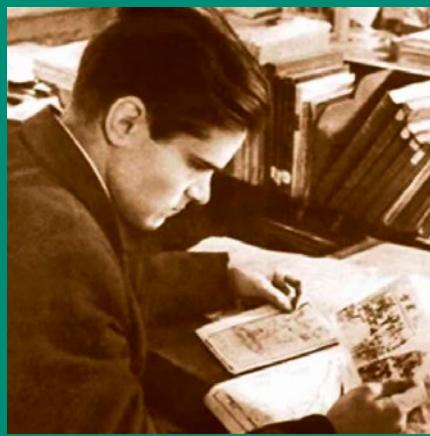

ZAGONETNI HIJEROGLIFI

Odgometanje majanskih hijeroglifa slovi kao jedan od najvećih istraživačkih potvrdi našeg vremena. Učenjacima su predstavljali veliki izazov i do kraja XIX. stoljeća Ernstu Förstemannu pošlo je za rukom otklučati samo brojčani sustav čija je baza broj 20 i simbole kalendara. Idući veliki korak naprijed ostvarili su neovisno Tatiana Proskouriakoff i Heinrich Berlin koji su na stelama prepoznali hijeroglifove vezane uz datum rođenja vladara, dolazak na vlast i smrt, i u kojih se nalazio glif s imenom vladara. Tako je postala očita i povjesna pozadina hijeroglifskih zapisa, što do tada nije bilo poznato.

Ali pravog se ključa "slučajno" dokopao svestrani Jurij Valentinovič Knorozov, ruski antropolog, filolog i lingvist. Krajem Drugog svjetskog rata kao vojnik našao je, za vrijeme bombardiranja Berlina, ostavljen dio arhive ispred tadašnje Pruske državne biblioteke. Arhiva je među ostalim sadržavala i kopiju dragocjenog rukopisa abecede Diega de Lande iz XVI. stoljeća koja povezuje majanske hijeroglifove

s pripadajućim slovima španjolskog jezika. Međutim, mladi Knorozov bio je uvjeren da to nije abeceda nego zapis slogova, što je nakon dugogodišnjeg rada 1956. godine i dokazao. Do danas je dešifrirano 300 hijeroglifa od ukupno 800 poznatih.

¹ Incidents of Travel in Central America, Chiapas and Yucatán

HRAM NATPISA

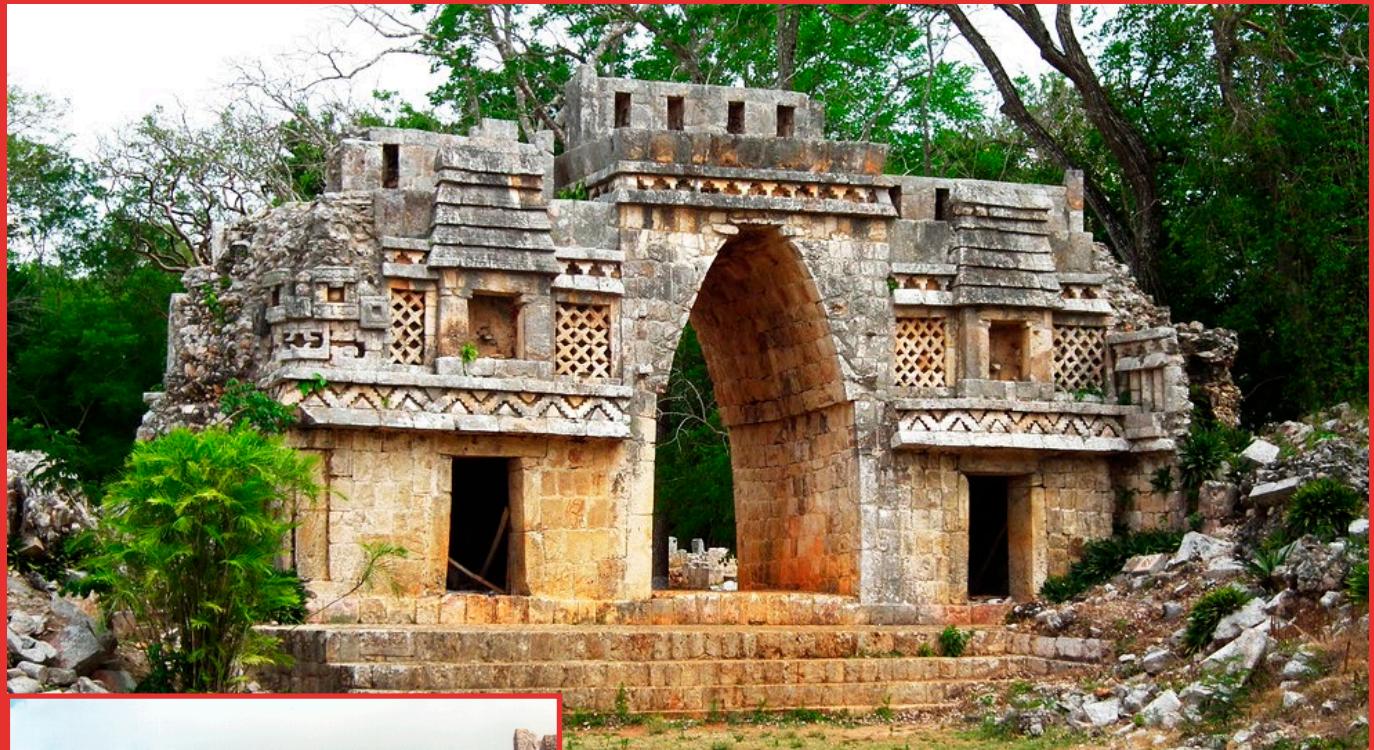
Čuvena stepenasta piramida iz Palenquea pripisuje se najpoznatijem majanskom vladaru, Pakalu Velikom, *Sunčevom Štitu*, koji je u VII. stoljeću taj grad doveo do vrhunca sjaja klasičnog razdoblja iznimne arhitekture i brojnih pisanih spomenika.

Piramida ima devet razina, a osim prelijepih hijeroglifskih natpisa po zidovima, kao i mnoštva pronađenih predmeta od opsidijana, duboko u unutrašnjosti krije tajanstvenu kriptu s masivnim kamenim Pakalovim sarkofagom teškim oko pedeset tona. Poklopac sarkofaga s ugraviranim kompleksnim simboličkim crtežom uokvirenim hijeroglifima pobudio je najveću pažnju i pokrenuo niz teorija i objašnjenja. Prema nekim priznatim stručnjacima, radi se o prikazu transformacije čovjeka koja se odvija duž majanskog križa ili kozmičkog drveta. Čovjek Pakal mora premostiti ralje zemaljskog čudovišta iz kojih izlazi križ, kako bi se preobrazio u nebesko biće, simbolički prikazano mitskom pticom Moan na njegovom vrhu.

mudraca. Svjetlo dana opet su ugledala dva sveta, tadašnjem svijetu nepoznata djela: *Popol Vuh* (Knjiga Vijeća) i *Chilam Balam* (Knjiga Proroka Jaguara).

Krajem XIX. stoljeća pojavljuju se prve fotografije i litografije, skice nalazišta i detalja graviranih spomenika, započinju krčenja prašumskih terena... Počeli su izranjati napušteni gradovi s prostranim, planski osmišljenim trgovima, veličanstvenim kamenim hramovima i piramidama, stelama i stupovima, spomenicima bogate ornamentike ili ljupkim uporabnim predmetima koje je mogla oblikovati samo vješta umjetnička

LUK IZ LABNE

Ovакви су архитектонски елементи класичног раздoblја с такозваним "лајним луком" обично повезивали две групе зграда смештене око отворених дворишта и налазили су се на церемонијалној цести *sacbe*.

На фасади типичног дубоког скulptуралног релјефа доминира занамљив приказ једноставне сеоске куће, што је чест орнамент сакралне архитектуре. Наиме, у концепту религије Мая била је уплетена универзална порука чији је крајњи смисао статна веза са животом обичног човека. С леве стране види се стилизирана скulptура једног од најзначајнијих богова пантеона, Чака, бога небеске воде, витализирајућег импулса живота.

рука. Највеће су изненађење свакако били неobični, замрšeni hijeroglifi и nedugo zatim započeo je mukotrpan put njihovog odgonetanja...

Tijekom pomnog rada mnogih znanstvenika i entuzijasta, uz подоста revidiranja, поступно су изражали обриси бића zamalo nestale културе, njegove животне фазе, usponi i padovi, uspjesi i zastranjenja. Svako novo otkriće prisiljavalo je istraživače, ali i širu javnost, na preispitivanje utabanih predodžbi i napuštanje uvriježenih stavova o njima. Ti stavovi oscilirali su od idiličnih слика o miroljubivim vladarima i zanesenim zvjezdoznancima do zastrašujućih predimenzioniranih vizija o krvoločnim ratnicima i ljudskim žrtvama. Danas неки od stručnjaka, попут primjerice profesora Nikolaija Grubea, skromno priznaju да је истраживање majanske културе још uвijek u povoјима. Срећом, управо су ови nepistrani istraživačи дали нови смjer приступу Mayama i doveli до тога да се та култура данас сматра velikom kulturom čovječanstva, ravnopravno uz egipatsku, mezopotamsku, indijsku, kinesku ili

грчку. Nadahnuće i otkrića tih ljudi могу нам бити нит водилja kroz замршene labirinte nesagledivih остатаца jednog od brodoloma čovječanstva...

Smještaj i epohе

Nekadašnja majanska civilizacija prostirala сe на подручју pet suvremenih država: Meksika, Gvatemala, Belizea, Honduras i Salvadora, што је zbog goleme birokracije jedan од главних оtežavajućih фактора код истражivanja, uz nezaobilazne pljačкаше. Po geološkim i klimatskim карактеристикама podijeljena je na tri glavna подручја: obalni појас Tihog oceana, vulkansko-planinska te nizinska подручја. Obalni је појас, како се сматра, najranije bio насељен.

Kada говоримо о епохама majanske културе, treba imati na umu да се не ради о неким striktnim, strogo odijeljenim razdobljima. Ponekad je prijelaz tako поступан i специфиčан за svaki grad да је teško odrediti gdje prestaje jedно, a gdje започиње друго razdoblje. Također je važno напоменути да су се proteklih неколико desetljeća neprekidno помичале granice starosti, a

novija su istraživanja početak urbane civilizacije pomaknula unatrag čak oko pola tisućljeća. Tako još uvijek nemamo pouzdanu sliku o samom početku i izvorima majanske kulture, kao ni pouzdana objašnjenja za relativno naglu pojavu visokih znanstvenih, astronomskih, matematičkih, graditeljskih i ostalih spoznaja.

Epohe kulture Maya i kultura Srednje Amerike po nekim općim zajedničkim crtama dijele se na tri glavna razdoblja: pretklašično, klasično i postklašično razdoblje.

Pretklašično ili formativno razdoblje traje, kako se danas smatra, od oko 2000. godine prije Krista do oko 250. godine poslije Krista. Tragovi iz ovog razdoblja prisutni su duž tjesnaca Tehuantepec, na Yucatánu

Posebnost većine umjetničkih prikaza tog vremena neosobni su, stilizirani izrazi maski bogova i kozmičkih simbola. Sredinom tog razdoblja pojavljuju se prvi primjeri monumentalne arhitekture. Uspostavljena je socijalna organizacija što je očito po bogatoj ornamentici grobova, a prisutni su i kameni spomenici s prikazima dostojanstvenika.

Zadnja faza tog razdoblja, takozvano protoklašično razdoblje, trajala je od oko 300. g. pr. Kr. do 250. g.po. Kr. Obilježava je procvat kulture s urbanom bazom širom Srednje Amerike, trgovanje na velikim udaljenostima, razmjena dobara, diplomatski i vojni kontakti, ali i prožimanje religijskih utjecaja. Ističu se majanski

STELE I OLTARI

Najčešće u kombinaciji, stele i oltari bili su podizani na glavnom trgu ceremonijalnog središta. Stele su obično sadržavale bogato ukrašene prikaze gradskih vladara u obrednom položaju s hijeroglifskim tekstom u čast njihovih djela i vezale su se uz određene cikluse. Posebno je bio važan *katun*, ciklus od dvadeset godina kao period kroz koji se svojim doprinosom mora potvrditi jedan vladar. Neke od stela prikazuju i mitološka bića, a u pojedinim gradovima susreću se lica ljudi koja nemaju majanske crte, uglavnom iz preko tisuću kilometara udaljenog *Grada bogova*, tada moćne metropole Teotihuacana.

Oltari su, prema pojedinim zapisima koji se na njima nalaze, bili mjesta "kupanja u znoju", što je u njihovoј tradiciji označavalo ideju ponovnog rađanja, preporoda. Zato su nerijetko na njima bili prikazi zemaljskog čudovišta koje treba savladati.

u Meksiku te u Gvatemali i Belizeu. Današnja istraživanja potvrđuju da je već početkom tog razdoblja stanovništvo imalo razvijene intenzivne poljoprivredne metode, iskopavali su nasipe i kanale u močvarnim područjima, planirali uzgoj i regulirali navodnjavanje.

gradovi Izapa, Kaminaljuyú, Abaj Takalik, El Mirador, Tikal i Uaxactun s masivnim građevinama i vrhunskim umjetničkim djelima nadahnutim mitološkim prizorima. Na kamenim spomenicima ugravirani su prvi hijeroglifski zapisи. Neobično je da najstariji od dosad

pronađenih već ima takvu razinu složenosti i sklada da još uvijek nema sigurnog objašnjenja, jer nigdje nema ni traga o ranijim razvojnim fazama. U arhitekturi se javljaju kameni lukovi, a nedavna istraživanja u Calakmulu bila su prava arhitektonska senzacija – iskopana pretklasična zgrada imala je pravi, samopodržavajući luk upotpunjena zaglavnim kamenom, što će se prestati pojavljivati u kasnjem klasičnom razdoblju.

Prijelaz prema klasičnom razdoblju obilježen je određenim turbulencijama, prirodnim katastrofama, socijalnim promjenama i seobama stanovništva koje su uzrokovale pad većine pretklasičnih gradova. Neki gradovi južnih nizinskih područja uspjeli su odoljeti i čak još više učvrstiti položaj, kao na primjer Tikal, Uaxactun, Yaxha i Xultun.

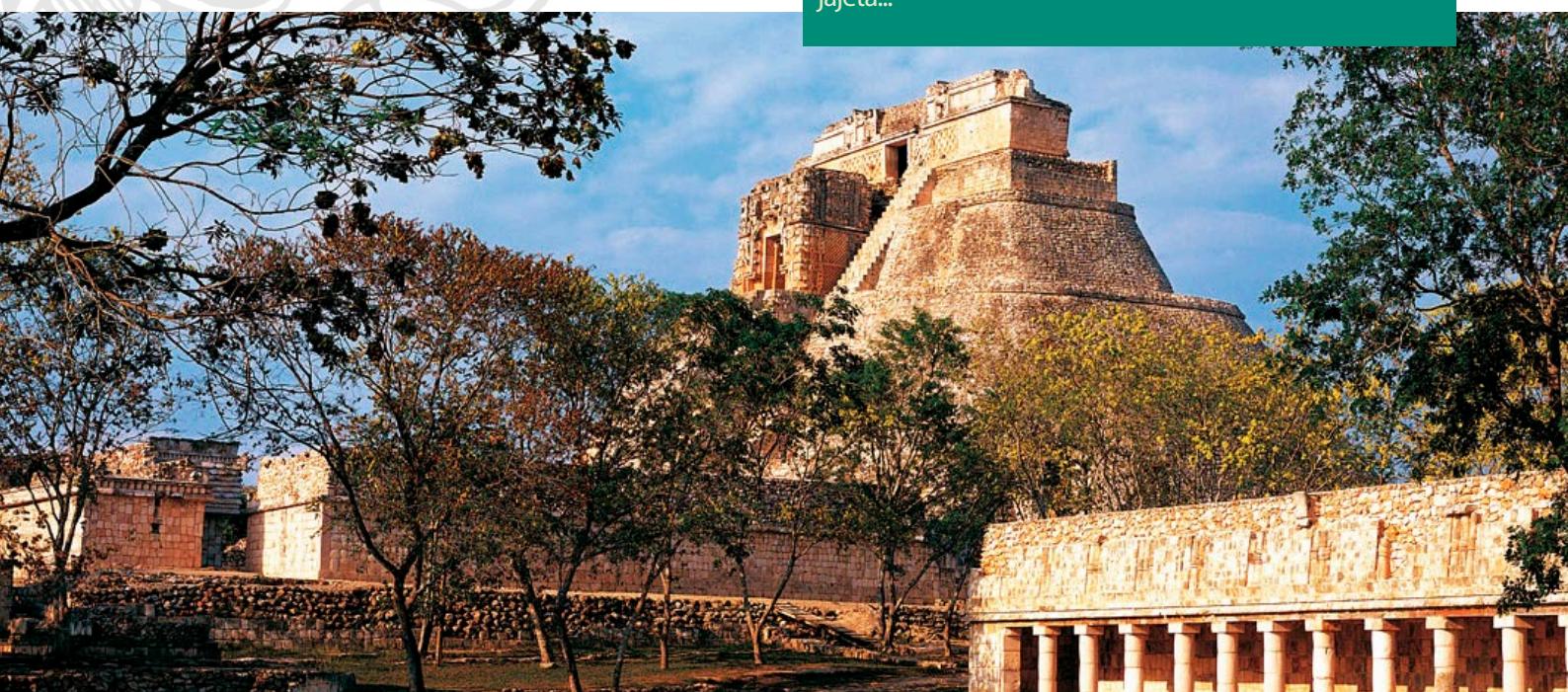
Klasično razdoblje traje od oko 250. do oko 900. g. po. Kr. i donosi procvat majanskih gradova diljem istočne i južne Srednje Amerike kao što su Uxmal, Palenque, Yaxchilán, Tikal, Calakmul, Copán i Kaminaljuyú. Smatra se da je visoka razina složenosti hijeroglifskog pisma najvažnije kulturno dostignuće koje odvaja klasični od pretklasičnog razdoblja. Tisuće zapisa na kamenim stelama, oltarima, reljefima, keramičkim vazama i nakitu nakon dugotrajnog dešifriranja otkrilo je sudbine kraljevskih obitelji, njihovih podviga, ratova i saveza te čak imena samih majstora umjetnika. Dobila se potpunija slika života, kulture i intelektualnih postignuća, matematike, astronomije i mitologije Maya. Prikazi povjesnih osoba u umjetnosti dobivaju individualne karakteristike. Monumentalna arhitektura i urbana zdanja čitavog tog razdoblja imaju temeljno obilježje poduprtog, "lažnog" luka po kojem je civilizacija Maya bila jedinstvena na tom području. Premda su prisutni isti kalendarski sustav, pismo, kanoni umjetnosti i arhitekture te religijski prikazi, ni u tom razdoblju nije došlo do ujedinjenja gradova u jedno carstvo.

PIRAMIDA ČAROBNIJAKA

Jedinstvena u arhitekturi Maya, piramida iz Uxmala ima kao osnovu elipsu i nadovezuje se na kompleks zgrada u kojem su živjele svećenice koje su tu, kako se smatra, imale snažan kult. Visine je trideset i pet metara i građena je u pet faza, sa strmim stubištem s obje strane. Duž zapadnog stubišta, kao i na fasadi na vrhu piramide, opet susrećemo maske Chaaca te s druge strane duboki reljef poljske kućice.

Postoji legenda da je izgrađena tijekom samo jedne noći. Izgradio ju je patuljak čarobnjak, rođen iz jajeta, koji je prema proročanstvu trebao postati novi vladar grada, ali ne prije nego savlada niz teških iskušenja koja mu je zadao prethodni kralj, od kojih je jedno bilo i gradnja same piramide. Pritom mu je pomagala mudra starica koja ga je pronašla u formi jajeta...

ŽIVA DIMENZIJA VREMENA

Prema riječima prvog proroka i mudraca Napuctuna iz *Chilam Balama*, Knjige Proroka Jaguara, u davnom primordijalnom vremenu prije stvaranja svijeta nastao je *Uinal*, dvadesetodnevni mjesecni ciklus. Pokrenuo se sam, naporom svoje volje, a ritam kojim je započeo koračati bio je takav da je pratio otiske božanskih stopa vrhovnog, apsolutnog *Gospodara, Boga i Oca* koji se ne može sagledati, stvoritelja svega...

Majanski pojam vremena obuhvaća koncepte sakralnog i običnog vremena koji su međusobno isprepleteni, a točke početaka podudaraju im se u različitim vremenskim ciklusima. Sakralno vrijeme teče kroz trinaest *Uinala* i iznosi 260 dana, dok obična građanska godina ima standardni ciklus od 365 dana i sadrži osamnaest *Uinala* te dodatni mjesec od pet dana.

Poznato je da su imali kalendar precizniji od gregorijanskog, da su ga korigirali kroz prijestupne godine te da su pratili kretanja planeta i predviđali pomrčine.

Ali, zapisи bilježe osvajanja i privremena savezništva brojnih vladara i gradova. Najizraženiji antagonizam dogodio se između Tikala i Calakmula te njihovih saveznika. U to vrijeme ogromnim područjem Srednje Amerike dominira najveći tadašnji grad, moćna metropola Teotihuacán, smještena u srcu meksičke visoravni, a naročito je utjecala na dva majanska grada, Tikal i Kaminaljuyú. Iz tog razdoblja zabilježeni su mnogi zanimljivi događaji. Primjerice, u gradu Xochicalcu, nedaleko od Teotihuacána, u VII. stoljeću održao se skup svećenika i "astronoma" iz majanskih i zapotečkih gradova te iz gradova središnjeg dijela Srednje Amerike. Cilj tog "stručnog seminarra" bio je usklađivanje kalendara. Sličan zapis iz VII. stoljeća o dogovaranju oko kalendara i razmjeni matematičkih spoznaja nalazimo u preko tisuću kilometara udaljenom majanskom gradu Copánu, u današnjem Hondurasu.

Postklasično razdoblje traje od oko 900. godine do dolaska španjolskih osvajača u XVI. stoljeću. Započelo je još uvjek nerazjašnjениm napuštanjem mnogih klasi-

Caracol, astronomski opservatorij u Chichén Itzá

čnih gradova Maya te Teotihuacána i zapotečkog Monte Albána. Neki su gradovi prošli kroz razdoblja propadanja čak i stoljeće i pol ranije. Dugo se smatralo da je to bilo

JAINA FIGURICE

Nekropola na vapnenačkom obližnjem otočiću Jaina čuva preko dvadeset tisuća grobova od kojih je tisuću arheološki iskopanih. Poznata je po velikom broju keramičkih figurica koje govore o životu i običajima tadašnjih ljudi različitih društvenih hijerarhija i uloga.

Posebno su ljudske figurice biljaka iz čiji cvjetnih čaški ili listova izlaze sitna ludska obličja, ponekad naboranih lica. Vjerovatno predstavljaju male zaštitnike prirode koji štite sve one osjetljive procese sazrijevanja novog ploda, simbolički osiguravajući budućnost biljke.

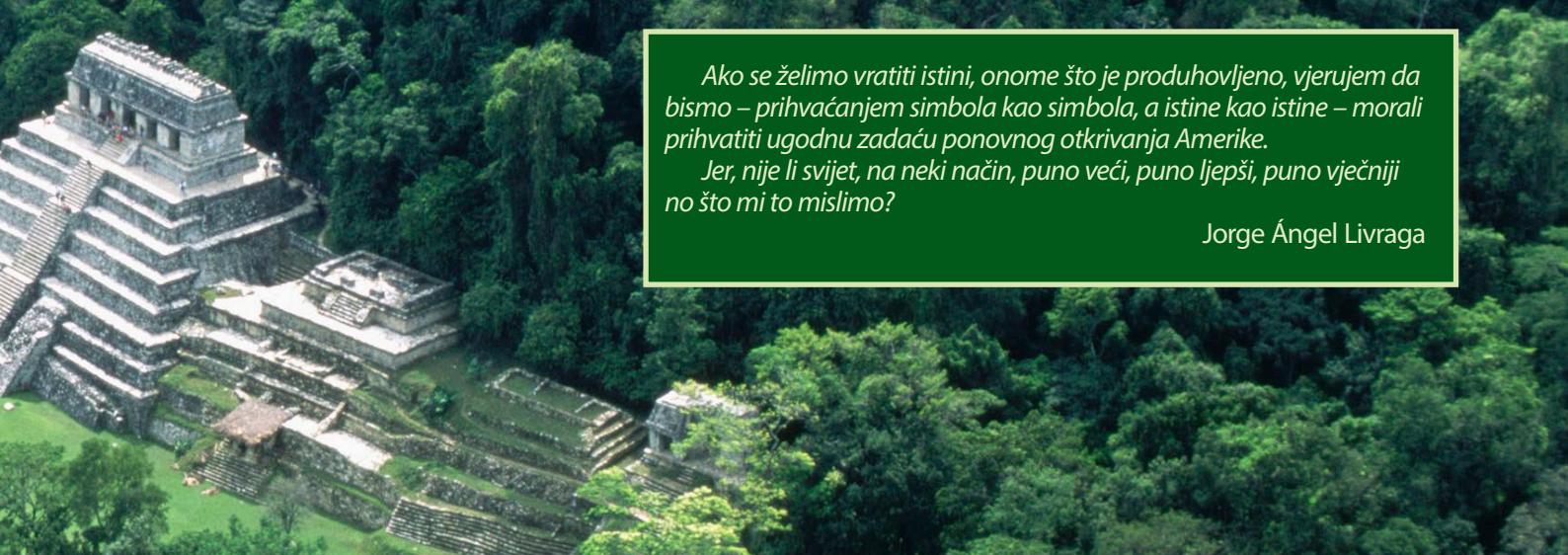
Vrhovni svećenici svakog grada pripadali su posebnoj kasti *Halach Uinic*, "pravih ljudi", i vodili su nekoliko različitih nižih hijerarhija svećenika od kojih su posebno bili važni *Ah Kinobi*, oni koji njeguju solarne i vremenske kultove. Vrhovni svećenik, prikazan u smirenom meditativnom položaju s krunom od razjapljenih ralja pernate zmije, utjelovljuje snagu duhovne vladavine.

vrijeme dekadencije zbog manje raskošnih zdanja, ali danas vlada mišljenje da se dogodila određena promjena u pristupu tada ključnih ljudi. Jača srednji sloj koji se uključuje u razne oblike trgovine koja je znatno ojačala. Ponovni kulturni procvat i istovremeno nastanak novih gradova obilježja su ranog dijela te epohe. Pristižu dotad nepoznata plemena sa sjevera, od kojih su najvažniji Tolteci te kasnije nasljednici njihove tradicije Azteci. Toltečka Tula dominirala je sjevernom i središnjom Srednjom Amerikom, a suvremenik joj je grad Chichén Itzá na Yucatánu do kojeg su prodrili Tolteci, snažno utječeći na Maye. U kasnom postklasičnom razdoblju blijadi moć Tolteka u Tuli i Chichén Itzá, a majansko pleme K'iche' preuzima vlast na većem prostoru, ostavljajući trag sve do gvatemalskih gorja. Na važnosti dobivaju dva majanska grada: Mayapan, posljednje glavno političko središte tog područja, i Tulum, luka na Karipskom moru, jedan od prvih naseljenih majanskih gradova koji su ugledali europski osvajači...

Nažalost, kulture Maya kao niti ostatka Amerike tada nisu bile otkrivene, naprotiv, započelo je njihovo sustavno uništavanje i zatiranje. Tadašnji „napredni“ svijet dopustio je da zauvijek nestanu mnoga dragocjena znanja, kako ona praktična, tako i ona apstraktna i metafizička. Zaboravilo se na koncept jedinstvenog vrhovnog boga Hunab-kua, velikog stvoritelja, na upotrebu nule u aritmetici (puno prije nego ju je uvela Europa), na precizne proračune kalendara i pomrčina... Hijeroglifi su zanijemili, a stari obredi utihnuli... *Sve je bila tajna, tamna, neprohodna...*

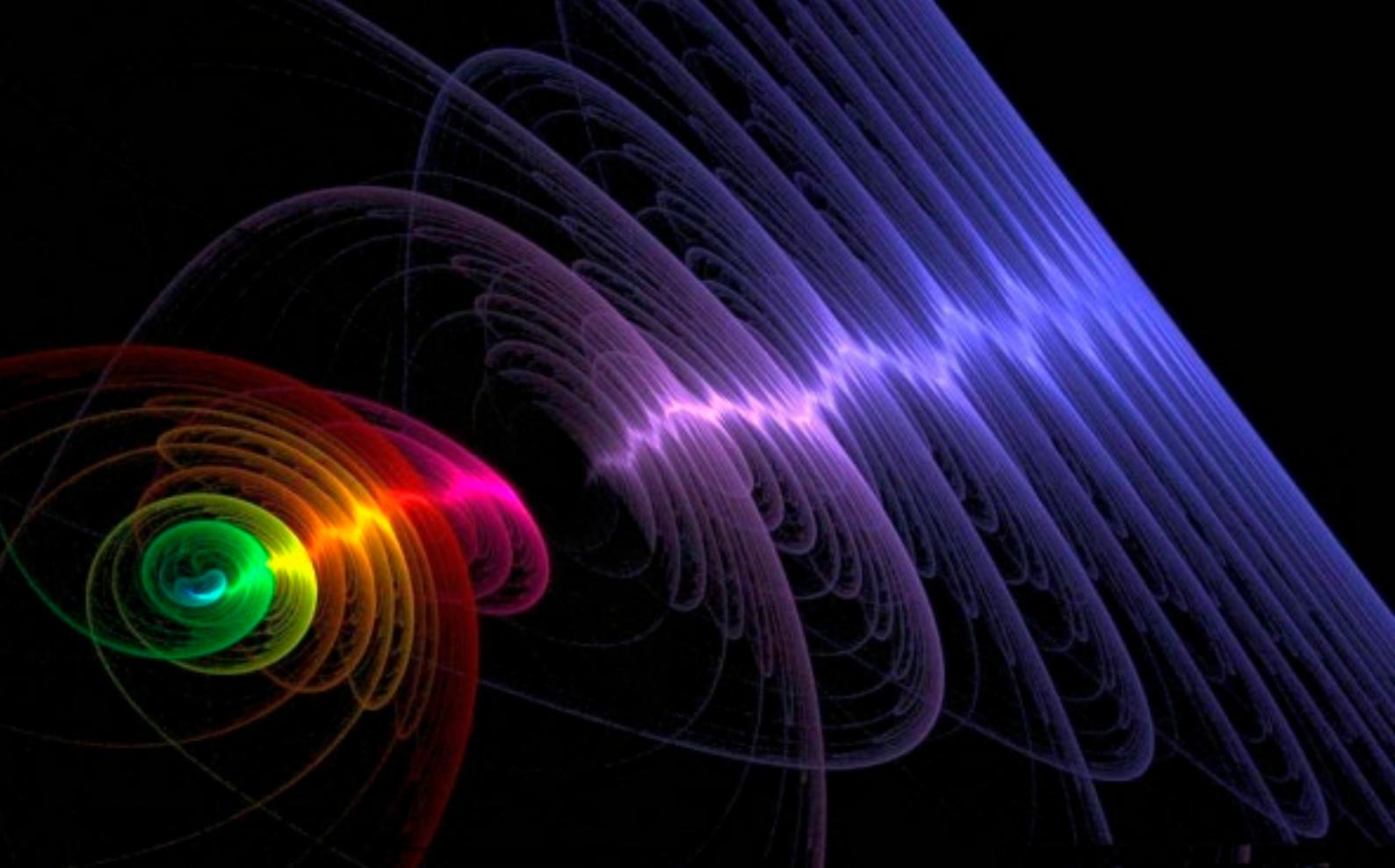
Dodajmo još na kraju da je ovo ipak današnja sistematizacija majanske povijesti. Ne smijemo ispustiti izvida da je u njihovim predodžbama vrijeme bilo živa i ciklična dimenzija koju su na svojim leđima nosile povorke bogova u neprekidnoj smjeni. A u svakom trenutku, danu, godini ili nekom većem ciklusu još uvijek odzvanjaju odjeci prvih koraka davnog, primordijalnog vremena koje putuje ususret svojoj sudbini... ☩

Ako se želimo vratiti istini, onome što je produhovljeno, vjerujem da bismo – prihvaćanjem simbola kao simbola, a istine kao istine – morali prihvatiti ugodnu zadaću ponovnog otkrivanja Amerike.

Jer, nije li svijet, na neki način, puno veći, puno ljepši, puno vječniji no što mi to mislimo?

Jorge Ángel Livraga

MORFIČKA POLJA - II. dio

Razgovor s Rupertom Sheldrakeom

Sabine Leitner: Rado bih Vam postavila pitanje o današnjem razgraničenju između znanosti i duhovnosti. Poznajem dosta ljudi koji naginju duhovnom, ali istovremeno pripadaju ovom materijalističkom društvu i zastupaju njegovu sliku svijeta. Oni su između ta dva stajališta oduševljeni i rastrgani...

Rupert Sheldrake: Mislim da je cijela naša kultura u sukobu. Mechanistička slika svijeta predstavlja svijet kao stroj, ljudski um kao jednostavnu aktivnost mozga, ljudske osjećaje jednostavno kao reakcije u našem tijelu, bez većeg značenja, a kultura i estetski izraz samo su subje-

ktivne pojave u našoj glavi. Ta otudena slika svijeta, koja je bila slika svijeta u doba prosvjetiteljstva, dovela je do protupokreta krajem XVIII. stoljeća – do romantizma.

Njemačko govorno područje proizvelo je najzanimljivije i najozbiljnije romantičare. Snažno je poraslo zanimanje za filozofiju prirode, koja je bila dio romantičarskog pokreta, protiv mehanicističke slike svijeta. U Engleskoj se taj pokret izražavao uglavnom u formi poezije. Pjesnici romantizma govorili su da je priroda živa, da su osjećaji, naša intenzivna emocionalna iskustva i naše ideje stvarni, a ne iluzorni jer se ne mogu opisati matematičkim formulama. Bila je to potvrda svih ovih aspekata potisnutih u mehanicističkoj slici svijeta. Romantizam je duboko utjecao na europsku civilizaciju.

Rezultat je bio raskol. Od ponедјeljка до петка, интелектуалци и образовани људи били су јединствени у мејантичком светоназору јер је за основу имао индустријализацију, струје, државну бирократију, индустрију наоружања, инвестиције... Сваки озбиљан посао, рад, твртка, утемељени су на мејантичком начину размишљања. Они се осланјају на искorištavanje prirode, на profit кроз рударство и вађење сировина, krčenje šuma, масовни uzgoj životinja i industrijsku poljoprivredu. Sve je to stvarni svijet privrede i u tome i sami sudjelujemo. Međutim, za vikend i na odmoru čovjek je slobodan. U petak navečer ulice западnih gradova pretrpane su milijunima људи koji automobi-

lima odlaze u prirodu. Ako су dovoljno bogati, kupe si komad zemlje na selu kako bi se sa svojom obitelji i prijateljima mogli povući za vikend i praznike i pobjeći od sve te vreve. Kad su na svom seoskom imanju, tada naravno ne žele da se priroda uništava, da autocesta prolazi ispred njihovog kućnog praga, da netko krči šume ili da ljudi na okolna polja prskaju pesticide. Tijekom vikenda iznenada postaju zaštitnici okoliša.

Sabine Leitner: To zvuči kao vrlo licemjeran način života...

Rupert Sheldrake: Mislim da je taj raskol između mehanicističke slike svijeta i romantizma potpuno integriran u našu zapadnu civilizaciju. Mi smo se na to navikli i svi vodimo dvostruki život u kojem religija i duhovnost sudjeluju u našem životu vikendom. Neki znanstvenici i ljudi s mehanicističkim светоназором i dalje ostaju kršćani, dok drugi ljudi, koji su se kroz интелектуални процес образovanja otuđili od kršćanske традиције, traže "New Age" duhovnost, postaju будисти, meditiraju, bave se jogom, prakticiraju duhovne vježbe ili se pokušavaju vratiti природи.

U načelu, sve su to pokušaji ponovnog povezivanja s prirodom, ali taj se raskol između privatnog života i mehanicističke slike svijeta utisnuo u našu kulturu. Štoviše, mi smo ga u međuvremenu izvezli u cijeli svijet. Pogledajte Kinu, Indiju, Japan ili Indoneziju. U radnom

vremenu, mehanicističku sliku svijeta zastupaju sve obrazovane društvene klase, javni službenici, ljudi u ministarstvima poljoprivrede i gospodarstva, u obrazovnom sustavu ili u razvojnim agencijama, inženjeri... Ali navećer, tijekom vikenda ili odmora, većina njih se vraća nazorima svoje vlastite kulture.

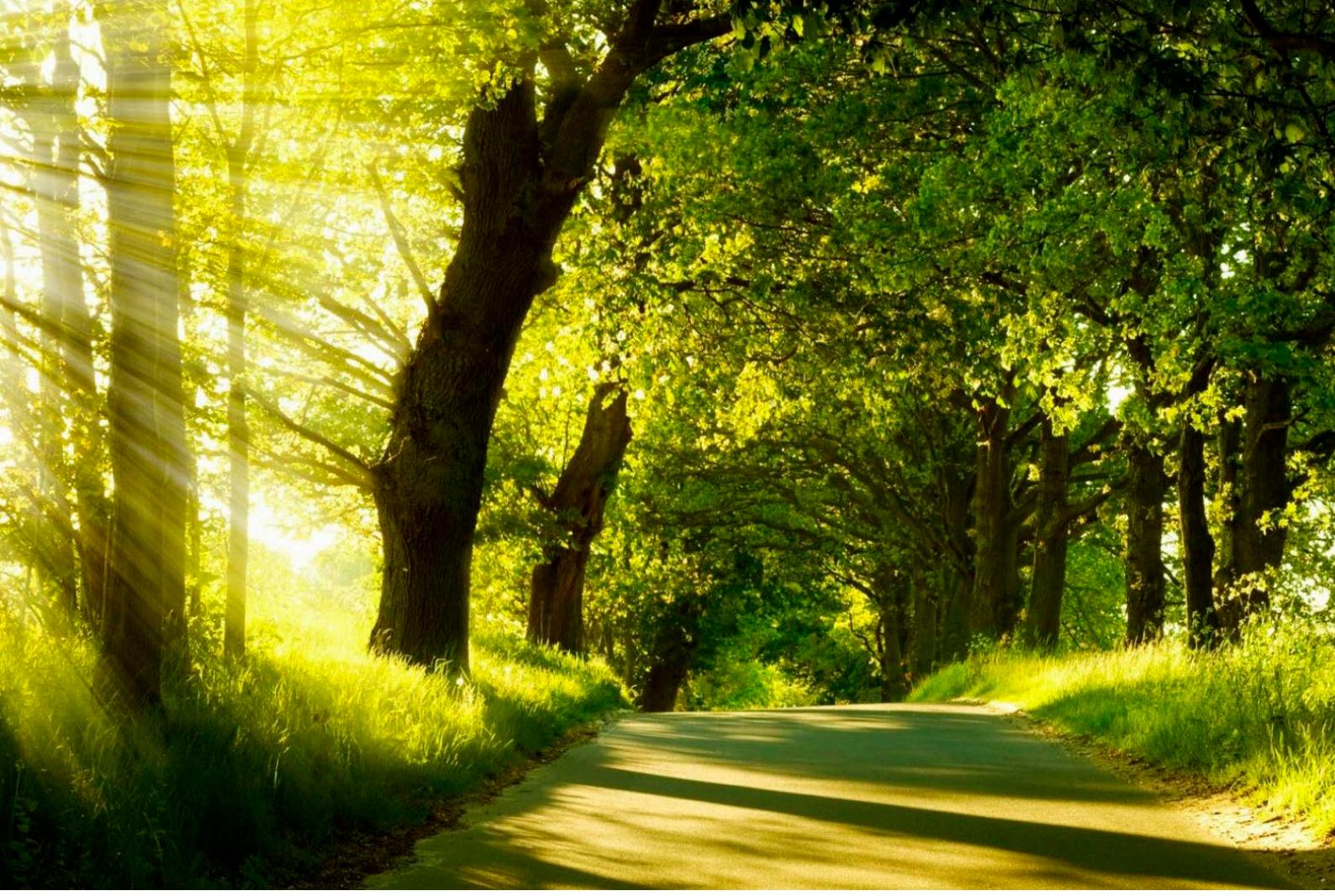
Kao znanstvenik, živio sam pet godina u Indiji. Na poslu su moji indijske kolege bili posve konvencionalni znanstvenici zapadnog stila, ali čim su bili kod kuće, ponovno su bili muslimani ili hinduisti. Kao hinduisti vjerovali su u reinkarnaciju, išli su sa svojim obiteljima na hodočašća, prinosili žrtve svojim bogovima. Kao muslimani najčešće su bili jako pobožni, postili su za vrijeme ramazana, molili u smjeru Meke. Oni su jednostavno prihvatali to razdvajanje kao nešto normalno jer smo mi to učinili normalnim.

Sabine Leitner: Mislite li da će snaga, impuls koji bi mogao pobijediti taj raskol, doći od znanosti, a ne od religije? Jer, jednom se to mora dogoditi. S tim raskolom ne možemo dalje...

Rupert Sheldrake: Mišljenja sam da impuls mora doći od znanosti, da ne može doći od religije. Na individualnoj osnovi, snaga može poteći od religije jer ljudi tako mogu pronaći svoj spas. Ipak, kolektivna promjena naše

ukupne kulture može se, po mom mišljenju, postići samo promišljanjem u znanosti. Zato mislim da je kretanje u smjeru cjelovite (holističke) znanosti apsolutno temeljno za prevladavanje raskola u pojedincu i u kolektivu. Naravno, kolektivno djelovanje tog raskola pokazuje se kroz utjecaje koje imamo na okolinu, kroz promjene klime, uništenje okoliša... Sve su to neizbjegljive posljedice mehanicističkog svjetonazora, s globalnim kapitalizmom i modernom tehnologijom.

Budući da je okoliš ugrožen, bit ćemo prisiljeni na promjenu, svidjelo se to nama ili ne. Vjerujem da moramo prerasti mehanicističku sliku svijeta jer je neodgovarajuća, ne samo iz političkih ili društvenih razloga, već i zato što je to stvarno loša znanost. Ona je dogmatska, uskogrudna, ograničena i ne može opisati mnoge pojave u prirodi. To što se prije ili poslije mora dogoditi, i što se zapravo već sada događa, promjena je biologije, ekologije... U holističkom pogledu, hipoteza o Geji korak je u pravom smjeru koji je došao iz znanosti, ali to još nije dovoljno. Trebamo jednu dobro utemeljenu holističku teoriju biologije, prirode, ljudskoguma i psihologije. Mislim da se to neće dogoditi dok ne prevlada slika svijeta koja prirodu vidi kao organizam i priznaje da smo mi organizmi i da je društvo organizam, a ne stroj. Nadalje, moramo postati svjesni važnosti navika i sjećanja jer su dio evolucijske, organ-

ske kozmologije. Već sada smo suočeni s promjenom slike svijeta, no unatoč tome službena je znanost još uvijek uhvaćena u staroj, mehanicističkoj ideologiji.

Sabine Leitner: Vjerujete li da nam studij tradicionalne filozofije i ssvremenske mudrosti može pomoći, nadahnuti nas da postojeće ideje ponovno otkrijemo i formuliramo vlastitu verziju ove mudrosti?

Rupert Sheldrake: Da, vjerujem. Mislim da iz uskogrudne filozofije XX. stoljeća, kao što su logički empirizam ili filozofija duha, ne možemo puno izvući. Po mojoj mišljenju, one nam ne nude puno. Ali, filozofija koja nam pomaže prepoznati prirodu duše ili svijest u prirodi, može biti vrlo korisna. Mnogo mi je pomogao studij Aristotelove filozofije, a prije svega studij filozofije Tome Akvinskog. Njegova filozofija uključuje koncept da i životinje i biljke imaju dušu, govori o duši u prirodi te kako ona funkcioniра kao organizirajući princip svih živih bića, ne samo ljudi. Ova visokorazvijena, sofisticirana europska filozofija prirode stvarno je animirajuća filozofija. Ona je odbijena u mehanicističkoj revoluciji XVII. stoljeća, ali je ponovo otkrivena u više aspekata. Njemačka filozofija prirode bila je važan korak u smjeru filozofije, u kojoj su organizmi u prvom planu. U određenom smislu,

filozofija prirode imala je najveće uspjehu u teorijama o evoluciji. Teorije evolucije razvile su se prvi put krajem XVIII. stoljeća i potjecale su iz pokreta filozofije prirode. Bitna je stvar u romantizmu da priroda živi i da nije mehanička. Rani mislioci teorija evolucije kao Erasmus Darwin, djed Charlesa Darwina, i Lamarck smatrali su da je priroda živa i prožeta stvaralačkim duhom. Stoga cijeli proces života nije tek posljedica slijepih mehaničkih snaga, evolucijski uspon i razvoj, već polazi od živog, stvaralačkog duha prirode.

Henri Bergson u svojoj je knjizi *Stvaralački razvoj* detaljnije izložio taj stav. Za mene je ta knjiga jedno od najvećih djela filozofije. Bergson je moj omiljeni filozof i njegov je pogled na evoluciju vrlo značajan. On razrađuje ideju kozmičkog evolucijskog procesa (evolucija života na Zemlji nije jedina) kao dijela jednog ogromnog razvojnog procesa koji je upravo u tijeku. Mi smo dio toga, to nije jednostavno slučaj i prirodna selekcija. Prirodna selekcija ima ulogu, ali ona je samo manji dio mnogo većeg procesa.

Sabine Leitner: Ima li i drugih filozofskih pokreta koji Vas posebno zanimaju?

Rupert Sheldrake: Filozofija engleskog govornog područja, koja me trenutno najviše zanima, struja je

paneksperimentalizma Alfreda Northa Whiteheada. Whitehead je bio važan engleski filozof koji je početkom XX. stoljeća surađivao s Bertrandom Russelom na Cambridgeu. Napisao je knjigu o matematici i matematičkoj logici pod naslovom *Principia Mathematica*. U 1920-ima razvio je matematičku teoriju relativnosti koja se razlikuje od one Einsteinove, međutim pretpostavlja ista predviđanja i sadrži iste testove. O Einsteinu slušamo mnogo, o Whiteheadu vrlo malo. Razlog je tome što je Whitehead sa svojim zaključcima otišao korak dalje i tvrdio da je svijest, ili jedna vrsta uma ili iskustva, svojstvena cijeloj prirodi. Čak i kvantni procesi – on je vjerojatno bio prvi filozof koji je razumio kvantu teoriju i prepoznao njene posljedice – sadrže, kako je on to nazvao, fizički i mentalni pol. Nije tvrdio da atomi imaju mozak ili svijest kao mi, već da u svim samoorganizirajućim fizičkim sustavima postoji jedna vrsta iskustva. Njegova bi se filozofija stoga mogla zvati *panpsihičizam* (duh u svemu). Ipak, bolje joj odgovara naziv *paneksperimentalizam* (iskustvo u svemu), kao što je nazivaju njegovi pristaše. Pod "svemu" ne misle, primjerice, na stolce, stolove ili stijene, već na samoorganizirajuće sustave. Atomi stolaca, stolova i stijena imali bi to iskustvo, no ne i iskustvo cjeline jer ne posjeduju nikakvu individualnost.

Zanima me ova posebna filozofija i teološka struja koja je iz toga nastala: *procesna teologija*. To je dosta nepoznat, ali vrlo zanimljiv aspekt suvremene anglosaksonske teologije. Većina teologa te struje poziva se na Whiteheadove stavove i interpretira kršćansku teologiju u smislu evolucijskog procesa: samootkrivanje i realizacija božanskog kroz evolucijski proces. Jedan aspekt Svetog Trojstva u kršćanskoj teologiji je Duh Sveti koji u tradicionalnoj teologiji predstavlja dah života u cijeloj prirodi. To je taj stvaralački duh koji prožima sva živa bića, univerzum, zvijezde i planete.

Postoji, dakle, taj duh koji predstavlja jedan aspekt božanske prirode koji je svojstven cijeloj prirodi. Ukupni evolucijski proces ne događa se naslijepo, već se kreće u smjeru cjelokupnosti ili jedne vrste otkrivanja ili samootkrivanja božanskog.

Dakle, to je vrlo zanimljiva teologija i za mene su najzanimljivije suvremene struje filozofije panpsihičizma, paneksperimentalizma i procesna teologija.

Sabine Leitner: Zahvaljujem na razgovoru. ☺

S njemačkog prevela: Ružica Mesić

Roberto Prada

Kada istraživač otkriva neki novi fenomen, odnosno kada oblikuje neki novi koncept, nužno mu mora dati ime. Budući da neka nova riječ drugima ne znači ništa, on mora posegnuti za repertoarom široko poznatog rječnika u kojem je svakoj riječi već pridruženo značenje. Da bi ga razumjeli, odabire riječ čiji uobičajeni smisao ima određenu sličnost s novim značenjem. Tako termin dobiva novo značenje posredstvom starog, a bez njegova napuštanja. To je metafora.

José Ortega y Gasset

Tvoje oči su more... Uobičajeno je da metaforu povezujemo s poezijom i općenito književnošću. Međutim, u svakodnevnom životu također se oslanjamo na metafore ako opisujemo ili ocjenjujemo nešto pomoću sličnosti ili analogije s nečim drugim: "vrijeme je zlato", "u cvijetu je mladost", "svjetlo znanosti"... U povijesti znanosti metafora je bila vrlo važna za objašnjenje ili razumijevanje stvarnosti.

Kada se nije znalo kako je sastavljen atom, fizičari su govorili da je atom poput Sunčevog sustava u malom, s jezgrom koja ima ulogu Sunca i niza čestica (elektrona) koje opisuju putanje oko njega. Radi objašnjenja privlačnosti između masa (gravitacije), Newton je koristio metaforu privlačnosti između osoba. Darwin je upotrijebio sliku stabla da bi predločio evoluciju. Biolog Richard Dawkins u svom ogledu *Egoistični gen* objašnjava temelje genetike predočivši

cjelokupnost kromosoma velikom knjižnicom u kojoj su kromosomi knjige, a geni njihove stranice. U biologiji viruse prikazujemo kao "gusare", stanicu kao "veliki mehanizam", proteine (ili njihove dijelove - aminokiseline) kao "opeke života", molekulu DNK kao nositeljicu "kodeksa života"... U psihologiji se objašnjava da je pamćenje poput fotografskog aparata ili fosfora koji ima sposobnost zadržati svjetlost i zatim je emitirati; pažnja se uspoređuje sa žarištem svjetla ili lećom zooma; inteligencija je predviđena računalom...

Ta pedagoška funkcija metafore neophodna je da bi se prihvatljivima učinile složene ideje koje bi bilo teško izraziti ili shvatiti ako bi sve uzimali strogo doslovno. Također, metafore u znanosti mogu poslužiti kao inspiracija za smišljanje novih hipoteza, teorija ili za grafičko prikazivanje prirode neke teorije. ☺

Sa španjolskog prevela: Nives Lozar

Pierre Poulain

FOTOGRAFIJA I FILOZOFLJA

Postoji li veza između fotografije i filozofije? Mislim da postoji i da će ta veza imati važnu ulogu u našem još uvijek mladom XXI. stoljeću. Kako?

Krenimo s definiranjem karakteristika obiju disciplina, filozofije i fotografije. Na prvi pogled čini se da govorimo o dvije potpuno različite stvari.

Filozofija je vrlo stari koncept. U prijevodu znači "ljubav prema mudrosti". Svi mi tražimo mudrost, iako toga nismo uvijek svjesni. Svi se pitamo ili smo si barem jednom u životu postavili temeljno pitanje o prirodi univerzuma, o svrsi života... Čak iako ne možemo doći do odgovora, propitivanje je samo po sebi filozofski čin.

To znači da filozofija nije nešto vezano uz povijest ili kulturu. To nije nešto nestalno, već nešto duboko povezano s ljudskom prirodom. Filozofija ne pripada XXI. stoljeću. Ona pripada Čovjeku.

Nasuprot tome, fotografija ima tehničku i kulturološku prirodu. Tehničku zato što ovisi o razvoju znanosti i zato što moramo imati fotoaparat kako bismo ju snimili, a fotoaparat se mijenja s razvojem znanosti. Kulturološke je prirode zato što je potreba da zau stavimo sliku povjesna, a ne metapovjesna. To je

potreba koju je iznjedrila suvremena zapadna kultura, danas nazvana "globalna kultura", a ne potreba čiji su korijeni u ljudskoj prirodi.

Dakle, kao što sam rekao... čini se da se radi o dvije potpuno različite stvari. One i jesu različite, ali ne znači da između njih ne postoji veza. To je poput odnosa između naše duše – koja predstavlja naš stvarni i trajni identitet – i naše personalnosti, naših stalno promjenjivih osjećaja i uvjerenja, pri čemu je personalnost sredstvo otjelovljenja naših ideja i emocija u svakodnevnom životu.

Fotografija ima istu ulogu kao i filozofija: to je sredstvo kojim se otjelovljuje potraga. Objasniti ću kako i zašto.

Pierre Poulain

Kao što je Antoine de Saint-Exupéry napisao u svojoj poznatoj knjizi *Mali princ*: "Bitno je očima nevidljivo", mogli bismo reći da se filozofija bavi onim nevidljivim jer filozofski proces proširuje svijest i tako čini "vidljivim" – ili poznatim – ono što je prije bilo nepoznato. Filozof "vidi" bolje od nefilozofa, a kad kažem bolje, ne mislim "više", već "dublje". On će vidjeti zlatni rez u geometrijskim oblicima i harmoniju u odnosu svjetla i sjene.

Kada filozof počne koristiti fotoaparat, u mogućnosti je uhvatiti božansku proporciju i ljepotu koju je samo on vidoio u dubini nekog prizora ili u pejzažu, te to predstaviti drugima. Drugim riječima, on utjelovljuje nevidljivo u vidljivom, a to je upravo definicija onoga što bi umjetnik trebao biti: umjetnost je most između nevidljivog i vidljivog, ili da ponovimo definiciju koju je dao Platon: inteligibilnog, plana na kojem se manifestiraju arhetipovi, i osjetilnog, plana na kojem se razvijamo s našim uvjerenjima i emocijama.

Taj je odnos dvosmjeren: nije samo da filozof "pokazuje" nešto nutarnje svijesti kroz fotografiju, već sama fotografija, jer nosi viši smisao – daleko iznad pukog opisa "vizualnog predstavljanja" – počinje djelovati kao simbol, a taj simbol, kada ga drugi vide, izazvat će odjek duboko u duši tragaoca. Zato je fotografija način da se iznutra probudi filozof.

Naravno da nije svaka fotografija simbol, niti svaka slika utjelovljuje nevidljivo i neprolazno značenje.

Dvadeset i prvo stoljeće na neki je način stoljeće slike. Danas ne trebamo biti fotografi da bismo imali fotoaparat. Jer, tko ne koristi smartphone, iphone ili tablet? S tim se modernim uređajima mogu raditi snimke, ali - da li i "fotografije"?

Zahvaljujući širenju pametnih uređaja, posjedovanje i korištenje kamere ne znači i da možemo napraviti vrijedne snimke. Većina fotografija u našem okruženju u stvarnosti ne skriva ništa iza onoga što naše fizičko oko može vidjeti. To je carstvo vidljivoga. Ne smatram da je to opasnost za fotografiju. Naprotiv, takva situacija može primorati fotografa da ide dublje u svom tražanju te da prisutnost nevidljivoga u svojoj fotografiji učini još očitijom.

Moguće je da će XXI. stoljeće pomoći fotografiji da se istakne u današnjem moru slika, a to je i prilika da fotografija posluži kao okidač za budenje nutarnjeg filozofa.

Naposljeku, francuski političar i pisac Andre Malraux napisao je krajem XX. stoljeća: "Dvadeset i prvo stoljeće bit će produhovljeno ili ga neće biti."

Ako promatramo duhovnost kroz značenje te riječi – kako se podrazumijeva u starom Egiptu kroz pojam *netera* - filozofija kao "ljubav prema mudrosti" može se razumjeti kao prvi korak na putu prema duhovnosti, a fotografija, kao vizualna umjetnost, može biti uvod u taj prvi korak. ☩

Sengleskog prevela: Majda Pilat

JULIA MARGARET CAMERON

Poezija portreta

Suzana Dobrić Žaja

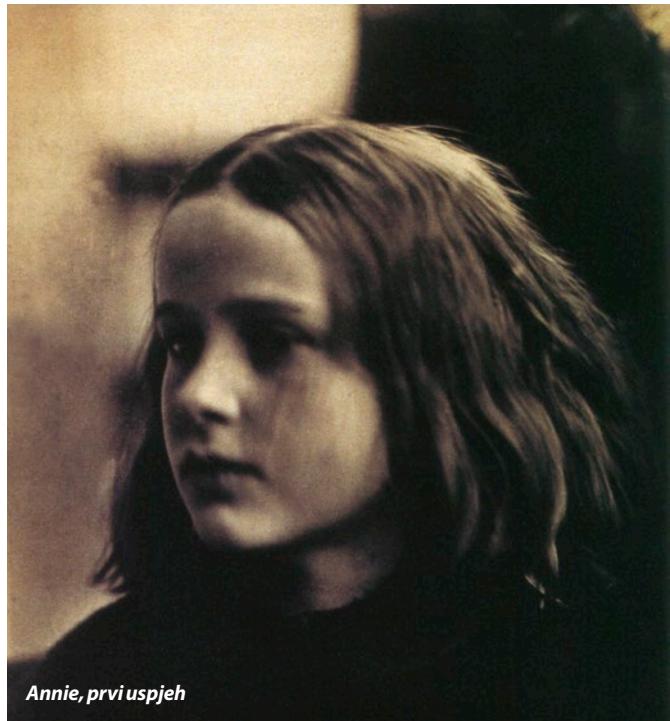
*Čeznula sam da uhvatim svu ljepotu koja se pred mnom pojavljivala,
i napokon mi je ta čežnja zadovoljena.
Julia Margaret Cameron*

Engleska fotografkinja Julia Margaret Cameron jedna je od najznačajnijih fotografa XIX. stoljeća. Premda iznimna portretistica, dugo je vremena bila nepravedno zanemarena i zaboravljena, ali danas su njezina djela cijenjena i slavna - kako portreti slavnih ličnosti po kojima je danas najpoznatija, tako i nebrojene fotografije njene djece, prijatelja i rodbine. U svojoj fotografskoj karijeri, koja je trajala tek kratkih jedanaest godina, prekršila je sva pisana

i nepisana pravila fotografije oslobađajući je krutih viktorijanskih ograničenja i otvarajući puteve svima koji su fotografiju vidjeli i doživljavali kao umjetnost.

Fotografska karijera

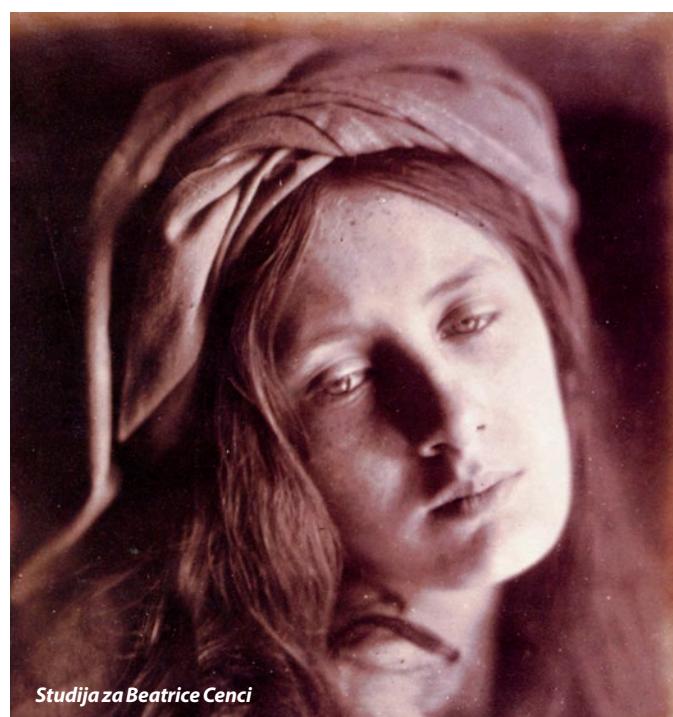
Juliju je kao mladu djevojku s osnovama fotografije prvi upoznao njezin dugogodišnji priatelj, engleski astronom John Herschel koji ju je uputio u tada aktualne tehnike razvijanja i izrade fotografija. Upravo se

Annie, prvi uspjeh

Herschelu pripisuje riječ *fotografija*, od grčkog *photos* i *graphe*, što bi u prijevodu značilo *pisanje svjetлом*. Imala je četrdeset i osam godina kada je od kćeri na dar dobila kameru i tada započinje strast koja je obilježila i odredila njezin život. Posvetila se fotografiranju ambiciozno i s puno energije, i već nakon mjesec dana snimila fotografiju koju je smatrala svojim prvim uspjehom: portret kćeri obiteljskih prijatelja. Kasnije je pisala o svom uzbudjenju: "Bila sam izvan sebe od sreće. Rastrčala sam se po kući tražeći poklon za dijete. Osjećala sam kao da je ona sama napravila tu sliku."

U Julijino vrijeme fotografija je bila zahtjevan i naporan posao koji je uključivao i rad s potencijalno

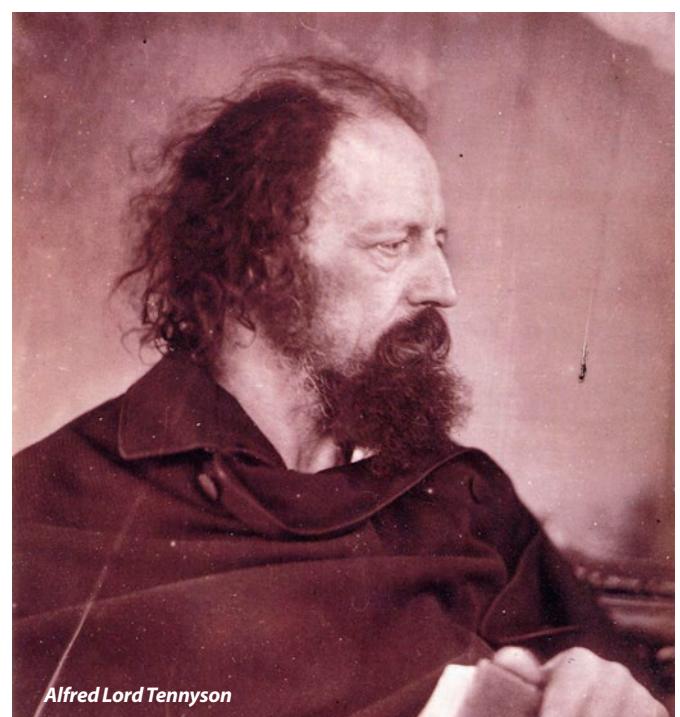

Studijaza Beatrice Cenci

opasnim materijalima i kemikalijama. Drvena kamera na tronošcu bila je glomazna i teška. Julia se služila uobičajenom tehnikom tog vremena i razvijala fotografije iz negativa tehnikom mokrih kolodijskih ploča. Staklene ploče, dimenzija približno 30 x 25 cm, u tamnoj je komori oblagala fotoosjetljivim kemikalijama i osvjetljavala u kamери dok su još bile mokre. Staklene negative nakon toga vraćala je u tamnu komoru i tamo ih razvijala, prala i fiksirala. Fotografski otisci radili su se tako da se staklena ploča prislonila izravno na fotografski papir i izložila svjetlu. Cjelokupni postupak bio je u tehničkom smislu prilično složen, a najmanja pogreška mogla je potpuno upropastiti fotografiju.

Julia je nastavila fotografirati članove obitelji i prijatelje. Već najraniji portreti pokazuju da je eksperimentirala s mekanim fokusom, dramatičnim svjetlom i kompozicijama u krupnom planu, tehnikama koje su kasnije postale osnovnim obilježjem njenog stila. S obzirom na temu, njeni radovi mogu se podijeliti u dvije skupine: portrete i alegorijske prizore.

Julia nikada nije propuštală priliku da fotografira. Družila se s mnogim pripadnicima ondašnje umjetničke scene i svi su joj rado pozirali. Među njima bili su Charles Darwin, Alfred Lord Tennyson, Robert Browning, Anthony Trollope te prerafaeliti John Everett Millais, Edward Burne-Jones, William Holman Hunt i George Frederick Watts. "Kad bi mi se pred kamerom našli takvi ljudi, cijelom sam dušom nastojala ispuniti svoju dužnost prema njima da vjerno prenesem njihovu unutarnju veličinu, kao i vanjske karakteristike. Tako shvaćena, fotografija je gotovo utjelovljenje molitve", napisala je u pismu prijatelju.

Alfred Lord Tennyson

Ilustracija za Kraljeve idile

U povijesnom smislu pojedine njene fotografije vrlo su bitne jer su jedini fotografski portreti nekih značajnih osoba, ali njihova je umjetnička vrijednost neizmjerno važnija.

U slučaju većine viktorijanskih fotografija, likovi su bili namješteni u krute, tradicionalne poze ispred formalne pozadine. Julia je prekinula s tom tradicijom i svoje je modele fotografirala s licima uhvaćenim u krupnom planu i neodređenom, minimalističkom pozadinom. Fotografirala je s lećom kamere namještenom malo izvan fokusa, u prigušenom svjetlu i s vrlo dugačkim ekspozicijama pri čemu bi i sasvim lagano pomicanje subjekta izazvalo dojam snovitosti, zamagljenosti i mekoće, upravo suprotno od onoga što su nastojali postići drugi fotografi. Zbog toga su je u fotografskim krugovima podcjenjivali, pa čak i ismijavali, ali u krugu slikara prerafaelita, koji su se također

nastojali oslobođiti ispraznih konvencija viktorijanske umjetnosti, njene su fotografije bile vrlo cijenjene.

Utjecaj prerafaelita bio je posebno vidljiv u drugom dijelu opusa Julije Margaret Cameron, takozvanim fotografskim slikama i alegorijskim prizorima čije je motive preuzimala iz povijesti, religije, mitova i književnosti. Fotografiji je u smislu tema, poza, detalja i kompozicije pristupala na potpuno isti način kao što su slikari njenog vremena pristupali platnu, a njezine su fotografije često imale jednak kvalitetu kao i slike na istu temu. Na Tennysonovu molbu takvima je fotografijama ilustrirala njegovo djelo *Kraljeve idile*. Iako kritika često ova "namještена" djela ubraja u manje vrijedan dio Julijina opusa, ona ih je smatrala umjetničkim djelima.

Danas nitko ne dovodi u pitanje umjetničku dimenziju fotografije, ali u Julijino vrijeme nije bilo tako. Fotografija je bila relativno novi medij kod kojeg je naglasak bio na dokumentarističkom aspektu, gdje se tražilo tehničko i zanatsko savršenstvo, a Julia je pokušala nešto drugo – stvoriti atmosferu, emotivno obojiti fotografiju i uhvatiti karakter portretirane osobe, pa su drugi fotografi njene rade opisivali kao "razmazane, nedefinirane i u nekim slučajevima nečitljive". Tijekom cijele svoje karijere odlučno se i beskompromisno borila za prihvatanje fotografije kao vrste umjetnosti, ravnopravne slikarstvu i skulpturi. Možda je njezin najveći doprinos razvoju fotografije upravo činjenica da je danas samo po sebi razumljivo da se fotografije izlažu po muzejima i galerijama i da fotografija nije obično dokumentiranje stvarnosti, već legitimna, općeprihvaćena umjetnička forma. U jednom od svojih posljednjih pisama, 1875. godine, napisala je: "To je sveta milost koja se uprisutnila na mojim fotografijama, koja pruža zadovoljstvo milijunima i zaista mnoge usrećuje." ☺

Julia Margaret Cameron rođena je 1815. u Calcutti u Indiji. Školovala se u Francuskoj, ali se vratila u Indiju gdje se 1838. godine udala za dvadeset godina starijeg Charlesa Haya Cameron-a, visokog vladinog službenika u Indiji. Imali su veliku obitelj – šestero vlastite i šestero usvojene djece.

Deset godina kasnije Charles je umirovljen i obitelj se preselila u Englesku. U stanu njezine sestre Sarah u Londonu redovito su se okupljali poznati pisci i umjetnici. Julia i Charles, oboje naklonjeni umjetnosti, ubrzo su postali dio tog društva. Julia je 1863. godine od kćeri na dar dobila kameru i od tog se trenutka počinje ozbiljno baviti fotografijom.

Zbog obiteljskih poslova 1875. godine preselila se na Cejlон. Fotografirala je i dalje, ali uz poteškoće oko nabavljanja potrebnih kemijskih preparata te nedostatka čiste vode za razvijanje i izradu fotografija. Zato je mnogo manje fotografirala, a i od toga sačuvan je tek mali dio. Umrla je na Cejlonu 1879. godine.

PRIMJER PLINIJA STARIJEG

Plinije Stariji živio je u prvom stoljeću nove ere (23. – 79.). Napisao je golemo djelo *Historia Naturalis* u 37 tomova. Ono predstavlja prvu poznatu enciklopediju Zapada.

Iz predgovora kojeg je posvetio budućem imperatoru Titusu, saznajemo da se u svojem radu služio s dvije tisuće knjiga, iz kojih je preuzeo 20000 odgovarajućih podataka. Njih je dopunio bilješkama i pojedinostima, potkrijepljenima osobnim iskustvom.

Strastveni sakupljač podataka, Plinije je i umro onako kako je živio: u jurnjavi za njima, u istraživanju i proučavanju stvarnosti. Prigodom provale Vezuva 79. godine Plinije je pokušao pomoći prijatelju koji je stanovao u podnožju vulkana. U tom je pokušaju i sam stradao. Ali stradao je kao učenjak: bilježeći svoja opažanja o katastrofi.

Našli su ga poslije dva dana. Tijelo mu je ostalo nepovrijedeno, skamenjeno. ☺

Priča iz staroga Rima
Vesna Krmpotić, *Vrline istine*

*Onaj tko smisao svog života traži
u duhovnom usavršavanju,
ne može biti nezadovoljan
jer to što želi
uvijek je u njegovoj vlasti.*

Blaise Pascal